

Skierkowski, Marek

"Roma e Lutero : Cristologie e ontologie a confronto", Pierluigi Cacciapuoti, Napoli 2010 : [recenzja]

Studia Teologiczne 28, 515-517

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pierluigi Cacciapuoti, *Roma e Lutero: Cristologie e ontologie a confronto*, Napoli 2010, ss. 152.

Książka, wydana w ramach serii „Letture Teologiche Napoletane” związanej z Pontifica Facoltà Teologica dell’Italia Meridionale, ma charakter przystępnej syntezy dotyczącej konfrontacji Marcina Lutra z Rzymem w kwestiach chrystologicznych i ontologicznych. Autor publikacji, Pierluigi Cacciapuoti (ur. 1959), kapucyn, specjalista w dziedzinie sakramentologii i chrystologii, wychodzi od nakreślenia kontekstu historyczno-biograficznego warunkującego wybuch Reformacji (s. 7-24). Marcin Luter, po traumatycznym doświadczeniu burzy z piorunami, w 1505 r., porzuca studia w Erfurcie i wstępuje do zakonu augustianów, przyjmując dwa lata później święcenia kapłańskie. W 1512 roku uzyskuje stopień *doctor biblicus*, a jego wczesne prace egzegetyczne nad pismami Pawłowymi owocują dziełem „Wykład Listu do Rzymian” (1515), czyli pierwszym reformatorskim ujęciem zagadnienia usprawiedliwienia. Kiedy J. Tetzel, dominikański kaznodzieja, zaczął w Niemczech oferować odpusty, a uzyskane w ten sposób pieniądze przeznaczać na odnowę Bazyliki św. Piotra w Rzymie, M. Luter zaprotestował, pisząc list do arcybiskupa Moguncji i Magdeburga, w którym przedstawił swoje stanowisko w formie 95 tez (31 października 1517 r.). Papież Leon X na mocy bulli „Exurge Domine” (1520) zagroził Lutrowi ekskomuniką, jeśli nie wycofa się ze swoich poglądów. Po demonstracyjnym spaleniu tej bulli, twórca Reformacji został ekskomunikowany na początku 1521 roku. Najpełniejszą odpowiedź na zarzuty M. Lutra dał Sobór Trydencki w „Dekrecie o grzechu pierworodnym” (1546) i w „Dekrecie o usprawiedliwieniu” (1547).

Następnie, P. Cacciapuoti prezentuje 95 tez Marcina Lutra (s. 25-35) i opatruje je swoim komentarzem (s. 37-46). Jego zdaniem, twórca Reformacji pojmuje pokutę jako permanentny stan życia człowieka (teza 4). Tak rozumiana „pokuta wewnętrzna” powinna znajdować uzewnętrznienie w konkretnych dziełach ekspiacyjnych (teza 3). Papież może odpuszczać ludziom tylko te kary, które sam na nich nałożył (teza 5). To Bóg odpuszcza grzesznikowi winy, a jednocześnie przywodzi go do upokorzenia się przed kapłanem (teza 7). Dusze w czyśćcu potrzebują zmniejszenia bojaźni oraz pomnożenia miłości (teza 17). Nie sposób wykazać, że nie są do tego zdolne (teza 18), aczkolwiek nie towarzyszy im pewność zbawienia (teza 19). Inna sprawa, że jeśli w ogóle możliwe jest odpuszczenie wszystkich kar, to tylko najdoskonalszym, a więc bardzo niewielu (tezy 23; 31). Przesadna praktyka odpustów prowadzi do błędnego przekonania, że inne dobre czyny są w życiu chrześcijańskim mało istotne (teza 41). Nie znaczy to jednak, że należy gardzić odpustem papieskim,

aczkolwiek trzeba go pojmować jako zwiastowanie i objaśnienie Boskiego przebaczenia (teza 6 i 38). „Skarbem Kościoła” jest przede wszystkim Ewangelia (teza 62), a zasługi Chrystusa i świętych pozostają dostępne dla każdego i nie są ograniczone do odpustów (teza 58). W dalszych tezach Luter koncentruje się na krytyce papieża, innych biskupów, kaznodziejów i teologów, którzy przyczyniają się do rozpowszechniania niegodziwej praktyki sprzedawania i kupowania odpustów.

Papież Leon X w bulli „Exurge Domine”, rozpoczynającej się od słów: „Powstań, o Panie, i osadź sprawę swoją”, wyszczególnił 41 błędów w doktrynie Marcina Lutra, odnosząc się także do jego późniejszych wystąpień, a nie tylko zbioru wspomnianych 95 tez. Teolog włoski przytacza orzeczenie papieskie (s. 48-52) i opatruje je swoim komentarzem (s. 53-63). Bulla ma charakter praktyczno-prawny, nie prezentuje ani nie wyjaśnia w sposób systematyczny doktryny Kościoła, ale w duchu scholastycznym neguje nominalistyczne nauczanie Lutra dotyczące rozumienia grzechu i usprawiedliwienia. Twórca Reformacji pojmuje bowiem grzech bardziej jako determinację personalną i utożsamia „zarzewie grzechu” (skutek grzechu pierworodnego według św. Augustyna i św. Tomasza) z faktycznym grzechem oraz nienaprawialną strukturą antropologiczną chrześcijanina. W tej perspektywie Luter traktuje ludzki żal w kategoriach obłudy czy jeszcze większego grzechu, podkreślając w procesie usprawiedliwienia potrzebę absolutnej łaskawości ze strony Boga, na którą grzesznik odpowiada wiarą pełną ufności.

W części końcowej P. Cacciapuoti analizuje nauczanie Soboru Trydenckiego o grzechu pierworodnym (s. 65-87) i usprawiedliwieniu (s. 89-124). „Dekret o grzechu pierworodnym” ma formę negacji konkretnych tez, a nie systematycznego wykładu doktryny katolickiej. Ojcowie Soboru pojmują grzech pierworodny jako „nieposłuszeństwo” pierwszego człowieka wobec Bożych poleceń, skutkujące stanem nieprzyjaźni między Stwórcą i stworzeniem. Sprzeniewierzenie Adama zaszkodziło zarówno jemu samemu, jak i całemu rodzajowi ludzkiemu, grzech Adama bowiem jako śmierć duszy został przekazany potomstwu. Jedyne lekarstwo na ten stan rzeczy stanowi zasługa Jezusa Chrystusa, a konkretnie Jego dzieło pojednania ludzi z Bogiem na mocy męki i przelanej krwi; zasługa ta udzielana jest grzesznikom podczas chrztu świętego. Oznacza to, że należy zachować starożytną dystynkcję między odkupieniem obiektywnym (uleczenie natury ludzkiej) a odkupieniem subiektywnym (uleczenie jednostki). Łaska Pana naszego Jezusa Chrystusa przyjęta na chrzcie świętym nadaje chrześcijaninowi nową strukturę antropologiczną. Jednakże u ochrzczonych wciąż pozostaje pożądliwość lub zarzewie grzechu, które można przezwyciężyć na mocy codziennej współpracy z Bożą łaską.

Jeśli natomiast chodzi o „Dekret o usprawiedliwieniu”, P. Cacciapuoti wskazuje, że dokument ten obejmuje 16 rozdziałów prezentacji i 33 kanony zakończone anatemami. Ojcowie Soboru podkreślają, że po grzechu Adama ludzka wola została „jedynie osłabiona i umniejszona” (r. I). Chociaż Syn Boży umarł za wszystkich, to jednak dobrodziejstwa tej śmierci przyjmują tylko ci, którzy uczestniczą w Jego zasłudze. Narodzeniu biologicznemu w grzechu zostaje przeciwstawione odrodzenie w Chrystusie (chrzest; r. III), „stan łaski i przybrania za synów Bożych” (r. IV). Chociaż „stan łaski” stanowi dar Boga, to jednak w przypadku chrztu dorosłych wymagana jest od nich współpraca (r. V). Ostatecznie Ojcowie Soboru wskazują pięć przyczyn usprawiedliwienia: celową (chwała Boga), sprawczą (miłosierdzie Boga), zasługującą (cierpienie i posłuszeństwo Jezusa), narzędziową (chrzest) i formalną (sprawiedliwość Boża). Jednocześnie podkreślają wbrew Lutrowi, że „usprawiedliwienie grzesznika dokonuje się, gdy na podstawie zasługi najświętszej męki Duch Święty wlewa miłość Bożą w serca usprawiedliwianych i ona w nich pozostaje” (r. VII). Sama wiara, stanowiąc początek, fundament i korzeń wszelkiego usprawiedliwienia, jest niewystarczająca (r. VIII). Trzeba unikać wiary chępiącej się ufnością, próżnej i pozbawionej pobożności (r. IX). Usprawiedliwiony nie jest wolny od zachowywania przykazań (r. XI), lecz wezwany do wytrwałości (r. XIII). Nie istnieje podwójna predestynacja, do zbawienia i potępienia (r. XII). Dobre czyny człowieka stanowią z jednej strony znak Bożej łaski, a z drugiej – podstawę nagrody wiecznej (r. XVI).

Zasadniczy walor recenzowanej publikacji polega na przedłożeniu precyzyjnej dokumentacji dotyczącej sporu Marcina Lutra z Kościołem rzymskokatolickim. Książka ma charakter podręcznikowy w tym sensie, że nie jest obciążona literaturą przedmiotu, lecz bazuje na samych źródłach i dyskretnym komentarzu. Jej Autor w mistrzowski sposób inspiruje czytelników do myślenia nad przedłożonymi dokumentami, a sam niejako usuwa się cień i pojawia dopiero wtedy, gdy zachodzi potrzeba ponownego ukierunkowania podejmowanej refleksji. Zamieszczone w Aneksie, tym razem bez komentarza, dwa dokumenty, a mianowicie „Wspólna deklaracja o usprawiedliwieniu”, wypracowana ostatecznie w 1997 r., a podpisana dwa lata później w Augsburgu przez Papieską Radę do spraw Popierania Jedności Chrześcijan i Światową Federację Luterancką, oraz „Odpowiedź Kościoła katolickiego na Deklarację o usprawiedliwieniu” (1998), wydana przez Kongregację Nauki Wiary i Papieską Radę do spraw Popierania Jedności Chrześcijan (1998), skłaniają do refleksji nad aktualnym stanem sporu protestantów z katolikami w kwestiach podniesionych przez Marcina Lutra i Sobór Trydencki.

Ks. Marek Skierkowski